

Katoliški shodi II: Krščanska "organizacija"

Za bolj dejavno usmeritev kristjanov, predvsem za izgradnjo njihovega preroškega profila v tranzicijski postmoderni družbi Slovenije so nujni duhovni in strateški premisleki o mestu in vlogi kristjanov v tej družbi. O tem sem že pisal in govoril na različnih ravneh, tudi v prvem prispevku v Tretjem dnevu, ki ga tu nadaljujem. Tako družbenopolitični, predvsem pa duhovni profil kristjana v tej družbi zahteva zelo temeljite razvide v idejna ozadja teh problemov, če hočemo na podlagi presoje sedanjosti načrtovati svojo krščansko prihodnost v Sloveniji in posredno v svetu.

Vsi katoliški shodi so posvetili veliko pozornost krščanski organizaciji. Pri tem so imeli katoličani v mislih presojo katoliškega življenja na vseh področjih: na duhovnem, izobraževalnem, kulturnem, gospodarsko-socialnem in političnem področju. Po razpadu totalitarnega sistema je pri nas nujna presoja duhovnega stanja, z njo pa je povezana tudi presoja organizacijskih možnosti uveljavljanja krščanskega duhovnega življenja in delovanja. Kristjani ne bomo sposobni uspešno uveljaviti svojih načel brez dobre duhovne poglobitve in organizacijske sheme. K pregledu stanja Katoliške cerkve in problemom kristjana v postmoderni družbi lahko pristopimo v treh korakih: pogled v polpreteklost, duhovna in idejna presoja krščanskega življenja danes ter možnosti za prihodnost.

Pomen in mesto kristjanov v komunistični državi

Brez dvoma je za lastno samopodobo katoličanov pri nas nujno izpostaviti in upo-

štrevati prispevek, ki smo ga dali kristjani za ohranitev krščanskih vrednot v komunistični družbi. Kljub porevolucionarnemu izgnanstvu številnih katoličanov iz dežele, ob vseh vrstah zapostavljanja, onemogočanja in ustrahovanja so kristjani v svojem osebnem, družinskem in družbenem življenju tudi v tem obdobju ohranjali krščanske vrednote. Žal so te zaradi režimskega pritiska in ustrahovanja izgubljale družbeni vpliv, ker se je, kot je zapisal Berdjajev, uveljavljal nov tip "surovega človeka". Cerkev kot ustanova je ostala edino zatočišče in opora ne le za kristjane, pač pa za vse, ki so čutili in mislili drugače, čeprav je bila ravno zaradi tega statusa, ki ji ga je med narodom podarilo preteklo izročilo, deležna tudi najhujšega pritiska in družbenega zapostavljanja. To držo in te napore doma, v begunstvu in zdomstvu je treba zgodovinsko čimbolj realno ovrednotiti. Obstoja že veliko pričevanj, dokumentov, uradnih zapisov in knjig o tem dogajanju, čeprav še zdaleč nismo napravili celovite bilance vsega, kar se je dogodilo kristjanom in Slovencem z vojno in revolucijo. Posebno občutljivo in še vedno tabuizirano vprašanje je vloga kristjanov pri komunističnem odporu, ker se ta odpor veže na prisilno iskanje pomoči pri okupatorjih zaradi komunističnega terorja nad kristjani. Na drugi strani se povečuje osvobodilni boj, ki ga njegovi zagovorniki izločajo iz revolucionarnega okvira, čeprav je bila revolucija odločilni dejavnik tega procesa. Zaradi nje se je začelo že koncem leta 1941 in posebno v letu 1942 množično pobijanje pre-

težno krščanskih in drugih domoljubnih Slovencev, ki so se uprli partijskim metodom in bi bili sposobni organizirati odpor mimo KP.

Takšno prikazovanje zgodovine tudi otežuje kritično presojo delovanja odločilnih ljudi v teh zapletenih, tveganih in za usodo posameznikov in naroda ključnih razmerah. Velikokrat se kristjani pritožujemo, da se o tem ne uči v šolah in se to malo ali nič ne upošteva pri medijskih in drugih dejavnostih. Vprašati se moramo, koliko smo katoličani in predstavniki Cerkve sami pri sebi izostrili svoja merila za resničnost teh dogajanj in se zavzeli za njihovo posredovanje. Ravno naša naloga bi bila, da mimo državnih komisij, posebno pa mimo družbenopolitičnih dejavnikov: strank, politikov in celo (zgodovinske) stroke tu napravimo kritične zaključke in omogočimo resnici pot, najprej v katoliško in potem tudi širšo družbeno zavest. Včasih se celo kak cerkveni predstavnik sramuje, da bi sprejel farne plošče, kljub temu da te predstavljajo večinoma ljudi, ki so bili v revoluciji pobiti zaradi vere. Nismo še izdelali stališč, ali in kako lahko tvegamo pouk o vlogi in delovanju katoličanov med vojno in po njej pri verouku, torej pri katehetskih dejavnostih. Malo govorimo, pišemo, se posvetujemo o teh problemih in travme morajo reševati prizadeti sami. Gotovo bi bila dejavna obdelava teh problemov tudi pomembno področje pastoralnega in duhovno-svetovalnega delovanja Cerkve. Tudi pridige bi se ob ustreznih smernicah lahko dotaknile teh in podobnih problemov, upanj, hotenj in odločitev ter njihovih posledic za katoličane v omenjenih prelomnih in težkih časih. Kakšna zmeda vlada v glavah, potrjuje tudi npr. (načrtovani?) primer podpisovanja peticije o tako imenovanem "Vovkovem pismu obsodbe", ki so jo uprizorili (katoliški?) intelektualci, na podlagi "odkritja", ki pa se je izkazalo za navadno izmišljotino.

Sodelovanje z režimom

Razčlemba delovanja in trpljenja kristjanov v bivšem sistemu pa ne bi smela iti mimo druge, še bolj občutljive plati življenja katoličanov in Cerkve v tem obdobju, tj. sodelovanja katoličanov z režimom. Ta je toliko bolj aktualna, ker se je nadaljevala tudi v času demokracije. Zato ne bi smeli zanemariti tudi kritičnih stvari, ki zadevajo vlogo katoličanov v bivšem sistemu, čeprav, žal, to raje puščamo ob strani, kljub temu da se tega zavedamo in prihaja zato do negotovosti in zmede med nami.

Vprašanja odnosa vernih do totalitarnih režimov je obdelovala tudi mednarodna raziskava *Aufbruch* (slovensko *Prelom*), ki je zajela deset tranzicijskih držav (iz Slovenije smo sodelovali štiri raziskovalci s Teološke fakultete). Poseben problem te študije je bil odpor kristjanov do režima oziroma njihovo sodelovanje s totalitarnim sistemom (Juhant 2001).

Objava Lajovčevega seznama "Udba-net" in njegove knjige, v kateri ta pojasnjuje ozadja režimskega zasledovanja ljudi, sta v Sloveniji vzbudila veliko nejevolje in povzročila tudi marsikatero zamero. Žal pa je bilo malo pojasnjeno in je ostalo veliko stvari še v megli, ki so jo ustvarjali komunistični nadzorniki (udbovci) in jo deloma ustvarjajo še danes, ko v družbeni prostor usmerijo podtikanja, predvsem, da je bil kdo član partije ali sodelavec UDBE itd. Še vedno vlada "zarota molka", posebno ker so se nekateri tovrstni arhivi "izgubili". Malo je bilo tako prisebnih žrtev, ki so sogovorniku še v tistih časih že vnaprej povedal nekako takole: "Zavezan sem o tem, kar se bova pogovarjala, natančno poročati naprej, tako da boš vedel," kakor je praviloma dejal v sodelovanje prisiljeni, ki si je le tako rešil življenje.

Ker torej ne družbenopolitični ne cerkveni dejavniki nikoli niso uradno pojasnili seznama "Udba-net", je ostalo na obeh področjih vse nejasno in predvsem moralno

Jožef Muhovič: **Job**, 2004, olje na ponjavi, 80 x 120 cm.

zmedeno. Zato le polagoma prihajamo do uvidov o tem nemoralnem početju. Kljub spoštovanju ljudi in njihovih človeških pravic, ni mogoče zagovarjati takih sodelovanj. Ker tudi v Cerkvi ni bilo nobenih lustracijskih postopkov, so problemi ostali nerazrešeni. Razen tega so nekateri postali sodelavci režima tudi kasneje in niso na seznamu "Udba-net", nekateri z ljudmi bivšega režima sodelujejo na različne načine še danes, predvsem seveda za ustrezno nagrado, kar je še bolj problematično. Takih primerov je v zgodovini slovenske demokracije kar nekaj; ljudje se vedno bolj razkrivajo, ko v odločilnih trenutkih stopajo na določeno stran ali zastopajo stališča, ki podpirajo le določene politike in njihove tranzicijske interese. Zaradi karierizma, bivših povezav, ki so preživele tranzicijo, kot eksemplarično potrjuje naloga mag. Emeršiča o delovanju UDBE med katoliškimi verniki in duhovniki v Nemčiji, so ljudje pripravljeni na različne vrste sodelovanja tudi danes.

Pri obdelavi teh vprašanj gre predvsem za nedvomno stališče Cerkve oz. njenih uradnih komisij, npr. komisije Pravičnost in mir, da

poda nedvoumno izjavo. V njej je treba obsoditi tako delovanje režima kakor tudi sodelovanje udeleženih, obenem pa izpostaviti tudi človeško plat teh tragičnih zgodb ter tako omogočiti ustrezno očiščenje.

Kadri v Cerkvi

Naslednji sklop problemov preteklosti je notranjecerkveni in zadeva kadrovsko politiko v Cerkvi na Slovenskem. Pred leti je bila pri Škofovski konferenci ustanovljena Komisija za ureditev kadrovskih vprašanj, v kateri smo predstavniki vseh škofij (kleriki in laiki). Ko smo razpravljali in prišli do zaključka, da je treba napraviti natančen posnetek finančnega stanja Cerkve na Slovenskem, da bi lahko potem opredelili kadrovske prioritete in temu primerno nastavljali ljudi, so slovenski škofje odgovorili, da tega (še) ni mogoče napraviti, ker Cerkev še ni dobila vsega premoženja nazaj. Tako je delo komisije zamrlo in vse je ostalo pri starem. Ali je zdaj ta čas že napočil?

Vemo, da je totalitarna polpreteklost ravno glede gospodarskega poslovanja pustila zelo hude posledice: nepreglednost gos-

podarsko-finančnega poslovanja, prilagodljivost razmeram v državi, kjer je bilo vse "naše", in praviloma malo odgovornosti. Laikistrokovnjaki na teh področjih so bili odri-njeni in niso smeli sodelovati v teh procesih. Zaradi nestrokovnosti se še danes dogaja-jo vprašljive naložbe, ki so v tranziciji pov-zročile veliko slabe volje med katoličani in vnesle nezaupanje v delovanje ustanov. Še danes niso uveljavljeni standardi na teh po-dročjih. Tako npr. lahko vsakdo dokaj po-ljubno posega v zgradbe in prostor in spre-minja posege predhodnikov. Te in podobne zadeve povzročajo včasih tudi upravičene sume o preglednosti cerkvenega gospodar-skega poslovanja. Za razliko od demokra-tičnih držav, kjer cerkve načrtno, skrbne-je in predvsem bolj pretehtano poslujejo, se zaradi polpreteklosti pri nas le počasi uva-jajo pravila in odprtost poslovanja, ki naj ga vodijo predvsem tudi za to usposoblje-ni laični strokovnjaki. Potrebno bi se bilo strateško dogovoriti, na kakšen način bi lah-ko bogatejše župnije, ki so dobile mnogo premoženja nazaj, podpirajo tiste, ki nimajo nič. Treba se bo dogovoriti tudi, kako fi-nančna sredstva bolj obrniti v ljudi, ne le v zgradbe, ki jih bomo nekoč prodajali za druge namene, ker ne bo več vernikov, ki bi jih vzdrževali. Denimo tudi, ali ne bi bilo iz premoženja bogatejših župnij mogoče za-poslitati dejavne izobražene laike, ki bi po-živili in okrepili dejavnost Cerkve? Finančna kriza tudi cerkvenim ljudem narekuje brez-kompromisno preglednost.

Poleg omenjenih lahko naštejemo še dru-ge probleme in usedline, ki zadevajo občut-ljiva vprašanja posameznikov in celotne verne skupnosti, kot npr. karierizem pri kadrova-nju, (ne)možnosti delovanja laikov ali nji-hovo nedejavno vključevanje v delovanje Cerkve, kar je tudi posledica režima, ki je lai-kom preprečeval delovanje v Cerkvi. Danes je to vprašanje čutenja klerikov do laikov in

seveda tudi finančno vprašanje. Avstrijska lai-kinja, ki deluje v rimski kuriji, je dejala, da se klerikalizem v Cerkvi celo pogloblja. Tu ne gre za politično vlogo klerikov, pač pa za prevladujočo miselnost klerikov, da v Cerkvi odločajo sami, medtem ko so laiki le izvrše-valci njihove volje. Kako bo Cerkev ob zmanjševanju števila duhovnikov v prihodnje shajala brez laikov, je seveda drugo pomem-bno vprašanje, s katerim je povezana odgo-vornost škofov za prihodnost Cerkve. Dej-stvo, da v nekaterih državah verniki nima-jo več maše, to odgovornost pristojnih za pri-hodnost Cerkve le še stopnjuje.

Duhovna in idejna presoja

Zdi se, da se življenje kristjanov na Slo-venskem odvija po statistikah, po uspešnosti vrnjenega premoženja ali po medijskih škan-dalih, ki zajemajo bodisi kakšne stranpoti ozi-roma zlorabe duhovnikov bodisi posebno-sti njihovega delovanja, ohranjanja ljudskih izročil, kot je blagoslov konj, vina in podob-no. Cerkev in katoličani so predmet prazni-kov, ko se poleg običajev prikazuje tudi neko duhovno sporočilo. Povprečen katoličan živi v tem vzdušju. Tukaj se pretežno vidi stati-stični, delno pa tudi moralni oziroma pripad-nostni vidik katoličanov, čeprav lahko iz tega vidimo tudi določen duhovni profil sloven-skega katoličana. Ne gre torej le za merjenje obiska maš ali zakramentov ali kakih drugih cerkvenih dejavnosti, pač pa za globlji uvid tega, kaj je katoličan danes, oziroma kaj smo danes kristjani. Da se iz tega lahko vidi tudi določen družbeni model, potrjuje ideolog Socialnih demokratov, ki je pred predsedniš-kimi volitvami poslal oglednike v cerkve, da bi izvedeli, kaj mislijo duhovniki in verni-ki o kandidatu(ih).

Drugo gledanje je gledanje škofov, ki pri-hajajo na župnije birmovat ali opravljat druge slovesnosti: blagoslavljat, posvečevat in po-dobno. Pri svojih prihodih najdejo zaenkrat

še številno množico, posebno pri birmah, kjer je zaradi birmancev udeleženih več ljudi. Škofova zaznava življenja katoličanov ima glede na množičnost in pripravljenost za poslušanje izkušnjo, ki se nagiba v smer: vse je v redu. Ta slika zaradi upadanja duhovniških poklicev že zdaj postaja bolj vprašljiva, saj je število duhovnikov, ki jih ima škof na razpolago, ključno za organizacijo in posredovanja krščanskega življenja vernikom.

Drugačno sliko verskega stanja imajo duhovniki. Razpeti so med vpetost v ta postmoderni, potrošniški svet in med zahtevo za posredovanje duhovnega sporočila, ki jim ga nalaga Cerkev, in težko najdejo združitev teh dveh raznolikih svetov. Bili naj bi vsestranski strokovnjaki za zadeve tega sveta, a obenem duhovni temeljni kamni, sposobni voditi in usmerjati ljudi, kar postaja danes vedno bolj zahtevno. Statistično in pri vseh pastoralnih dejavnostih ugotavljamo, da katoliška vera nima več takega odmeva, posebno pri mladih. Ti ne zaupajo več avtoritetam, pač pa le osebnim izkušnjam in različnim vabljenim "duhovnim" ponudbam trga. Seveda pa statistični podatki slabo prikazujejo resnično duhovno podobo življenja, ker tudi statistiki nimajo predstav, kaj to pomeni. Razen tega so statistike pri nas v rokah sociologov, ki jim je bilo prvenstveno, kako odpraviti religijo. Danes taisti delujejo na tem, kako čimbolj zmanjšati vpliv Cerkve v družbenem življenju. V ozadju so težnje, kako kristjane med seboj politično spreti in jih izkoristiti za naloge tako imenovane tranzicijske "levice". O teologiji in Cerkvi pa naj bi vendarle govorili predvsem teologi oziroma katoliški verniki, ki se zavedajo, kaj to pomeni; čeprav so kritični pogledi drugih dobrodošli in potrebni, pa ne potrebujemo več enostranskih ideoloških presoj. Obnem pa gre s stališča sociološke znanosti seveda tudi za vprašanje njene verodostojnosti.

Krščanske vrednote?

Pomembno vprašanje današnje vernosti nasploh in vernosti katoličanov je zavzemanje za krščanske vrednote v naši družbi. Ne gre le za vprašanje vloge Cerkve, katoličanov in njihovih vrednostnih temeljev v družbi, pač pa tudi za vprašanje uresničevanja vloge krščanskih, a tudi demokratičnih vrednot v naši družbi sploh. To vprašanje je zapleteno tudi zaradi omenjene polpreteklosti in je še vedno tabu, zato je potrebna toliko večja zavzetost za to razpravo. Za katoličane je to tudi razprava o vplivih sekularizacije, o pomenu sprememb, ki so se dogodile v naši družbi zaradi preteklih totalitarnih sistemov, pa tudi zaradi družbenih sprememb v smeri postmoderne družbe, kjer se religija vedno bolj individualizira in tako tudi subjektivizira, ustanove kot Cerkev pa izgubljajo svoj pomen in vpliv na življenje njenih članov (Beck 2008). Za vse državljane te države pa je življenjsko vprašanje, na kakšnih vrednotah naj temelji ta družba in kakšno vlogo naj imata religija in Cerkev pri reševanju njihovih življenjskih problemov, ki se z gospodarsko-finančnimi zapleti le še stopnjujejo. Pozitivni prispevek k reševanju teh vprašanj naj bi dali tudi katoličani v tej družbi, kar je tudi njihova možnost, s katero lahko prispevajo k dobrobiti vseh državljanov, s tem pa uveljavijo svoja vrednostna stališča v družbi. O sposobnosti, pripravljenosti in zavzetosti kristjanov za to uresničevanje pa je potrebna zelo široka in poglobljena razprava. Ta vključuje vprašanje, koliko smo kleriki ali laiki z ostalimi verniki (dialog) oz. nevernimi družbenimi skupinami sposobni razreševati ta problem naše družbe.

To je povezano tudi z vprašanjem enega ključnih ciljev Drugega vatikanskega cerkvenega zbora, namreč z vprašanjem uresničevanja svobode v Cerkvi in v družbi. Šele sprememba sistema in odprava spon totalitarizma je omogočila reševanje tega za katoličane in ostale člane družbe pomembnega problema. Človek potrebuje za svojo uresni-

čenje, kot pravi B. Russel, najboljše možnosti za razvoj svobode. To je še danes ostal problem tranzicijske družbe. Svoboda pa ostaja tudi problem sodobne globalizacijske, enostransko ekonomistično usmerjene družbe. Sveto pismo pravi, da nas je "za svobodo oprostil Kristus", torej bi kristjani morali biti zares svobodni in samostojni ljudje.

Pogled v prihodnost

"Sociološki" prerez stanja. Tukaj ne gre toliko za statistike, pač pa za vsestransko ugotovitev in dogovor, kje smo. Sociologije religije se počasi izvijajo iz preteklih spon. Koliko smo pri nas npr. že sposobni presojati stanje po izročilih slovenskih mislecev na tem področju: Kreka, Ušeničnika, Gosarja. Ušeničnik na 840 straneh *Sociologije* leta 1910 razčlenjuje stanje, probleme in možnosti družbe in Cerkve v razumljivi in še danes aktualni govorici sociologije kot empirične znanosti, obenem pa daje duhovne uvide v temelje in dileme človeka in družbe, s katerimi se spoprijemamo še danes. Imamo svetovno znane sociologa Luckmanna, ki ga omenjeni marksistični sociologi do nedavna prav tako niso upoštevali.

Dogovor med kristjani terja torej zelo podrobno razčlenitev naše preteklosti in polpreteklosti in posebno vlogo kristjanov v njej. Kristjani potrebujemo dogovor o našem duhovnem izročilu, njenih nosilcih, mučencih za vero. Do teh ljudi in izročil se moramo skupaj opredeliti, da bo lahko to postalo temelj naše osveščene krščanske duhovne zavesti in podlaga za naše konkretno osebno in družbeno opredeljevanje. To je tembolj nujno, ker živimo v času razpada nekega sveta, ki je zadnja stoletja ogrožal krščansko srž in jo skušal izriniti iz družbene zavesti. Zlom finančno-gospodarskih sistemov ni le nek gospodarsko-politični vmesni dogodek, vrinek (gr. *episódion*, epizoda), pač pa prilika, primeren trenutek (gr. *kairós*, znamenje ča-

sov), da potrebujemo novih temeljev za reševanje vprašanj človeka in družbe. Kdo bo ponudil te temelje, če ne verni, ki se zavedamo omejenosti tega sveta in nosimo sporočila, ki osmišljujejo in dajejo smernice njihovim kratkotrajnim in kratkoročnim učinkom. Ne smemo si utvarjati, da Bog ne bo našel poti za sporočilo teh smernic ljudem današnjega časa. A če mi ne bomo dojemljivi zanje, bodo to storili drugi mimo nas in mimo Cerkve. To se je včasih v zgodovini že zgodilo, zakaj se torej ne bi danes. Verjetno pa človeštvo še nikoli ni bilo v tako kočljivem položaju, kar vsem – posebno pa "osveščenim" nalaga tudi primerno odgovornost, da ga človeško prisebno rešujejo. Brez globljih uvidov v temeljna človeška izročila rešitve niso mogoče. Zato pa odgovornost kristjanov, drugih verujočih in neverujočih za razrešitev teh zadev postaja aktualna in pereča. Od nas kristjanov to zahteva prisebno poglobljanje v duhovni svet, natančno razčlenitev stanja človeštva in sveta in dogovor o možnostih naše udeležnosti pri reševanju teh zadev. Vloga slovenskih katoličanov v teh procesih se zdi neznatna, a vsaj za slovenski prostor najbrž ne menimo, da se te zadeve lahko rešujejo kar brez nas. Če pa smo v to prepričani, potem so potrebni ustrezni ukrepi.

Literatura:

- Beck, Ulrich. 2008. *Der eigene Gott. Friedensfähigkeit und Gewaltpotential der Religionen*. Frankfurt/Leipzig: Weltreligionen.
- Juhant, Janez. 2001. Konformizem in odpor: Cerkve na Slovenskem med odporom režimu in konformizmom. V: Kvaternik, Peter (ur.). *V prelomnih časih: rezultati mednarodne raziskave Aufbruch (1995-2000): Cerkve na Slovenskem v času komunizma in po njem (1945-2000)*, (Znanstvena knjižnica, 4). Ljubljana: Družina: TEOF, 257-276.
- Juhant, Janez. 2005. *Globalisierung, Kirche und postmoderner Mensch*, (Theologie Ost – West, Bd. 2). Münster: Lit.-slovensko: (2009- v tisku)
- Občutek pripadnosti*. Celje: Mohorjeva družba.
- Ušeničnik, Aleš. 1910. *Sociologija*. Ljubljana: Katoliška bukvarna.